

Diplomitöö

370 329

2.

Kivi, Karl

2790

Seisavad valgapool õigust.

Sõja põhjuste suhtes esildatakse tema õigluse rõue (guerre juste), s.t. nõutakse teatud algpõhjuste olemasolu tema algamiseks. 29 märk 38
284

Mis puutub lõpuks sõja pidamise viisidesse, siis peab ta olema aus (guerre loyale, bonne guerre), s.t. teda peab pidama, rüütudes teatud üldtunnustatud tavade järaselt, pidades teatud modus legitimus.

Tehniliselt nimetati heidi 3 tingimust rüüaegses teadesõjas Rules auctoritas, justa causa ja modus legitimus. Seda doctriini tunnustavad kõik rüüaegsed juristid ning isegi hilisemal ajal - kuni Suarez'ini.

Praktika seisundilt võib tähtsust vaid kolmas tingimus - modus legitimus, sisaldades seda, mida meie praegu nimetame sõjaõiguseks.

¹Taube, Ilpõuegunne.

3. peatükk.

Sõjavahendid kergejal.

Kaasaegne vaade, et avalise sõjaseisundi rahvaste vahel ei
 tee veel lubatavaks kõiki vahendivahendeid, tekus nagu paljud
 teisedki nüüdisaegse rahuvahelise õiguse algsed, kergejal.

Ajastul XI-XVI s. kostub häält, kes protesteerivad kõigi nen-
 de vahendite vastu, mõeldes kas tõukavad silma erilise
 juumusega, ebanimlikkusega või kujutavad enesest eba-
 ausaid vahendeid, näivad vastu avalise, ülla, ausa võitluse
 üldtunnustatud mõistele.¹⁾

Protest esimest korda vahendite vastu lähtes kirikust,

¹⁾ Taube, Ilpungunne.

protent teise liigi vastu - riitli: test.

Kirix oli alati võidelnud läaldatud juhuuste vastu sojas.
Alates XII sajandist teevad paarsid formaalseid katseid kirjutada ette, toetudes oma moraalsele outontedile, kogu tooaegsele Europa rahvaste ühistisele vltet, mis on esmanordine omaladolt senises rahvanadlises elus: nimelt juba 1139a. Lateraanis kirikukogus keelab paast Innocentius II kategooriliselt riitlastele, kirikust väljakestmise dhoardusel, taristada sojamhi, kes on relvastatud kaugeleulatavate ballistidega ning idast sissetoodud arkalettidega. Kahjuns piirab gloss selle sdtte reaktivust vaid nimetatud mitteoglase soja (bellum injustum) juhtudega ja muidegi tühistab sellega tema tähenduse. Nii jdeb Innocentius II sdtte vaid kaasagee soja õiguse vastavate vltete tähelepainuvarras ulkaajans.

Nüüd mitte a usate võitlusvahendite taristamise kuld sojas, vahendite, mis käivad vastu võrdse võitluse riitlikule Taube, Tpusenuse.

ideele. — Selles suhtes tekitab kemaaja mõnestel koostistelega seoses olevat küsimust: Kas peab pidama sõna vaenlase suhtes? ning kas on lubatud nõustuda sõjas erilisi sõja kavalusi?

Esimerke küsimusele, mõjustatuna otseselt ruutliite vaastest, annab kemaagne ühisnõud kirjandusest jaatava vastuse. „Püstitatud ajal,“ ütles Taube Katkenovski järel, „ruutliid, paavstide kirute-kes, nagu teada, pidasid muhamedlasi sõjaväes katjapool õigudimise ja rõõblaid rahenõudi ristiusu maailmaga, avaldades arvamus, et sõjalisi konventsiore mitteumbraga peab pidama sama rangelt kui kristlastega ja muhamedlaste reetmise Richard II poolt tunustasid tema seltsimehed hõlstarano (contra fas et licetum).“ Nii oli see tõekspidamine tungunud juba rahvaste teadvusse kui üldtunnustatud sätte ja üldiselt peeti temast kinni.

Nii siis vaatab kemaag mitte heaomultalt sõjaväeõigusele, mille sihres edukamalt seetõttu võidelda vaenlasega.

Tagasi hõrdlikumalt suhtub ta sõjakaalustesse. Gratiani deerrat, toetudes Páha Augustinusele, üldiselt lubab neid. Välja arvatud juhud nagu sõnamurdmine, treudusetus, rünnak, on sõjakaalustest lubatud - nii kuulatakse peagu liicsmeelselt romaagne doktriini. Romaaja sõjapraktika näibri võrdlemisi laias ulatuses selle doktriini järele, kuna see on teinud kasulise (kuulus lahing Mühl do rfi juures 1322 a., kus ühes toetuvad pooli saenlase enesiarvamisele väimseis kasutab vaenlase lippe).

Nii et sõjakaalust on romaaja rahvusvahelises sõjas lubatud ja praktiselt toimunud. Täielikuna erandina on üllas ja uhke, kuid pisut ultra-ratifikative ideaal, mida esitab selles suhtes Christine de Pisan: „Celuy quy a juste querelle, doit aller le droit chemin de guerre sans y user de cautelles.“²⁾

Nend praegu käsitletud kaes punktis, mis puudetasid luba-

¹⁾ Taube, Tjurisunne, 259.

²⁾ Nys, Revue de droit international et de législation comparée's.
(Taube järele).

matute sõjaväehindude küsimust, olid ka aruanded, mis kesraja
 liiskonnas illes tõsteti. Rahjuna ei saa seda üldse sama küsi-
 muse üljäänud punktide suhtes. Mürgistatud relva lanstamine,
 jõuga mürgistamine, morvaite saatmine vdejuhtlik mõrtsuka-
 liseks tapmiseks - kõike seda ei arutata romajal veel üldse
 ringi kõrvalt puhtteoreetiliste, peid vahendidele taunivate rüüt-
 lide vaadetega, peatavate praktikas lubatavaks üldse kõiki
 võitlusvahendeid (võtja arvatud ülal toodud erandid).

Kohutavaks julmuseks ja karmide toorusena jätaavad kum-
 aja sõjad veel väga laiad võimalused. Tähtsuste suhtes, kõrval-
 dada sõjapraktikast ebainimlikud ja autud võitlusvahen-
 did, võib näha vana esimesest rüürust, rüütlike ja juuride
 humanismuse läigatust, mis nõrgalt kajastusid prakti-
 kas. Kuid sellele vaatamata nad kujutasid, erasid juba tea-
 tud printsüpi ringi selles mõttes on nad esimeseks aluseks
 vastavale põhimõttele meie kaasajases rahvanahelises õiguses.

4. peatükk.

Merisõda ja tema vahendid rannajal.

Need keskaja humaniseerivad kultuurised tegurid, mis avaldasid heategevast mõju rannajale ja löid siin teatud võimeid, ei saanud oma olemuse tõttu mõjustada merisõda. Meri oma loomult asus väljapoole rannajast feodaalkonda, millele oli spetsiaalselt territoriaalne ning merisõjas ei saanud seetõttu peegelduda feodalsmi ideed, samuti temaga tihedas seoses olevate riiklike üllad vaated. Rannajate kuningad, olles kõige pealt feodaalsed kuningad, osutusid jõuetud merel vaenlastega võitlemisel ja olid sunnitud selle loovutama eraisikule, peagu ilma riigisuguse nende kontrollimise võima-

laseta. Ent erasruud, mõeldes vaid isiklikele kasule, muundasid
meresõja mere rööviks, mis polnud reguleeritud ei riiklike
ideaalidega ega sõjareguleerimistele karistuste ähvardustega.

Barbaarsus valitses meresõjas sõjandamatult - tallati jal-
ge alla mitte üksi vaenlase, vaid ka kõigi teiste rahvaste õigused.
Säärane kaos rüüstas välja neutraalsete riikide reaktiivsele
le. See reaktiiv, püüdes sõdijate omavoli, aitas kaasa tea-
tud erapooletuse õiguse loomisele.

Veel XII sajandil kujutab merisõda enesest tolleaaja mi-
nime tünnistute järele midagi täiesti looduslikut. Kõik toepoo-
lest iseloomustab täielik anarkia kemaagset merisõda peagu
kuni XIV sajandini. See anarkia sõltus sõdijate täielikust
omavolist ja erapooletute riikide kõigi õiguste ja huude kõi-
ge hoolimatusest järele alla tallamisest.

Need normaalsed sõjavahendid, mis oleksid rahvusvaheli-
ses sõjas kehtinud maal, kõige pealt enam või vähem korrali-
) Taube, Transjura, 288.

nielt moodustatud spetsiaalsed sõjavarukontingendid, puudusid
 merisõjas täielikult. Kõneja rõõm ei olnud spetsiaalmerijõude,
 sõjalaevastikke, millede tegevust nad oleksid saanud vahendi-
 tult juhtida, normides ja humanitaarides järkjärgult nende
 tegevust, nagu see toimus maasõjas. See merijõudude puudumi-
 ne viis selleni, et soov sünnitada vaenlasele kahju ka merel
 pidi paratamatult avalduma eranditult eraisikute meri-
 kaubandusel, eraisikute, kes olid vaenlase kodanikud, kus-
 juures selle teostamine loovutati samuti eraisikutele sõ-
 daja poole kodanikele. Nii et romaagne riik ei osanud moodust
 sünnitada kahju vaenlasele merel, peitsudes alles kõvini oma
 kodanikke — „couvrir sus à l'ennemi." Sellist võitlusviisi meie
 näemeegi osalal rahuvahelises merisõjas.

Pole raske järeldada, et selline sõda tähendas täielikku
 anarhist meredel, täielikku eraisikute omavõl võimustemist,
 mida ei püüdnud ei riigij kontroll. See viis täiesti kaotama-
 tult lenda ka era poole te te merikaubandusele, muundudes

Sääraselt jultunuimans kõige ja kõrvide rõõvimisena - piraat-
lusena.

Selline pilt teooriast ka omab nende esialul: ühest küljest
sõdijate täielik omaroli ning teiselt poolt erapoolsete kõrgi
õiguste ja huude täielik mahatallamine. Sellest epphiist üt-
leb Nys: „Sur la mer plus de droit.“¹⁾

Teenesest märistatav, et selline asiade seisund pidi varem või hil-
jem jõutama teatud reaktsioonile erapoolsete huude poolt. Lii-
ti õngis seda rahvusvahelise meri-kaubanduse areng, ringi kodani-
ke kaubanduslike huud. Nad pidid sundima sõdijatel kaunis
valudega taltsutama teatud määral oma kodanikke, asetama
teatud piirid. Saatuslikult „carrir sus à l'ennemi“, mis holmas
ka erapoolseid; sõdivad pooled pidid tunnustama veel teata-
vaid õigusi, mis olensid puutumatud sõdivate poolte kodanike
omavolist, millest järnjärgult arenesi kogu kaasaegne meri-
ja õiguse süsteem.

¹⁾ Nys, Les origines, 212.

5. peatükk.

Kelatud maasõja vahendid raskesjal.

Nagu juba espool rääkis sõjavõime ja sõjavahendite
 käsitlemisel tähendatud, ei te avalik sõjaseisusnõud rahvaste vahel
 lubatavaks veel kõiki võtlusvahendeid. See põhimõte on aluseks
 ja põhjapanevana võetud Määrustiku maasõja seaduste ja
 tabade kohta (Haagi I konvents: IV konventsiooni lisa), rajun-
 dades art. 22: „Sõdijatel ei ole päramatud õigust vaenlasele
 kahjetegevise abinõude valikus.“¹⁾ Nii siis oleavad lubatud ja
 lubamatud sõjavahendid. Lubatud on sõjavahendid, mis pole
 kelatud lepingu ega tavaõiguse, samuti õigusallikaks tunnus-
 tatud võimsuse seaduse ja avalikuse sõidametunnistuse nõu-

¹⁾ Prof. H. Piip, Rahvavahelise õiguse süsteem, lhc. 266.

das.)

Kelletud on, tappa või haavata vaenlast, kes sõjariistad maha pannud ja vastupanuvõimeta ennast vaenlase kätte annab (Määrustiku art. 23c)²⁾. Sellega lähedes soses on teadaande rüüd, et armu ei anta, mis sisaldub art. 23d.

Erakelud on päritatud rüüde ja mürsude kohta: art. 23e järele on keelatud „tarnitada sõjariistu, kuule ja amuse, mis tarvidusest välti siinistavad“, kusjuures Kunz kriiputab alla ja rõhutab sõna tarvidusest.³⁾ Peterburi deklaratsioon järele a. 1868 kokkuvõttavad kokkuleppijad pooled (Suurbritannia, Prantsusmaa, Venemaa, Saksamaa, Austria-Ungari, Itaalia, Belgia, Jaani, Holland, Pääria, Portugal, Rootsi, Norra, Šveits, Türgimaa, Brasiilia ja Kreeca) klausliga si omnes loobuma vastastikusel sõja korral nende vahel, nende maa- või merevägede poolt tarnimisest igast mürsust, mis kaalub alla 400 gr., või mis oleks lõhkev või

²⁾ Josef L. Kunz, *Kriegsrecht und Neutralitätsrecht*, lhk. 79

³⁾ Tõlge prof. A. Piibu „Rahvusvahelise õiguse süsteemis“, samuti kõige järgnevad Määrustiku määrustiku artiklite tõlked.

³⁾ J. Kunz, lhk. 80.

tõidetud poleva või polema sühtava amega.

Haagi deklaratsioon 29. juulist 1899 keelab kontrahendi del vastantiku duundum-kuulide tarvitamise, miltsheid süsui on tarvitatud nõdt. kuuni sojas, samuti maasilmasojas, kuud üldiselt on sellist keelust kinni peetud.¹⁾

Maasilmasojes hakati kasutama tulid kuusjavahendit leegiheitjate ja süüte pommide näol (viimased onti lähendus õhusojaga, nagu süütenooleid ja pommid). Desarmeerimiskongressil esineti ettepanekuga keelata leegiheitjad ja üldse süüteid kuusjavahendid.

Haagi Maasija määrustiku art. 23 viimne lõige keelab „süüda vastase poole kodanikke esa võtma soja operatsioonidest, mis vhitud nende riigi vastu, isegi sõjaväel korral, kui nad nende teenistuses olid enne soja algust.“

Metsikate suguharude kasutamine, kelledest ei saa loota sojajõu normidepärast käitumist, tuleb lugeda keelatuks. Kuud vär-

¹⁾ J. Kunz, lhx. 80.

viirte, disciplineeritud sõjavägede taastamine ei ole mitte vana keh-
 liva rahvamõeluse õiguse sätetele? Maailmasõjas kasutasid eriti
 prantslased rohkesti võrste; vägesid, kellede kasutamisel ka vas-
 tu vaieldi, peamiselt just nende Euroopas kasutamise vastu, mis
 võrste rahvaste seas demoraliseerivalt ja massuohutavalt mõjuda.

Püramised, rünnakud ja pommitamised on iseenesest seaduslikud
 sõjaväehandlid, kuid need on kätendavad Maasõja määrustiku art. 25-26.
 Art. 25 keelab „ataksõrda või bombardeerida, lüüa või murruga
 abinõudega, linnasid, kellasid, elumaju või hoonesid, mis mitte kait-
 tud ei ole.“ Kunz ühes Oppenheimi'ga tõlgendavad seda ar-
 tikit järgmiselt²⁾ - tuleb vahet teha, mis tege rünnakuga linn-
 guddel või väljaspool linnaguraja; tähendatud artikkel keeld-
 reb vaid viimasel juhul. Püramist võidakse teostada pommi-
 tamise ja rünnakuga, ainult pommitamisega, kuid samuti ka viid
 palja sissesulgemisega. Art. 26 säteb: „Piirava sõjaväe juha-
 taja peab enne bombardeerimisele asumist, välja arvatud tormi-

¹⁾ J. Kunz, lhk. 80.

²⁾ op. cit., lhk. 81.

joorru juhul, tegema kõik, mis tema võimul, et sellest riigis amehkon-
nale teatada." Praxililelt on sel vaeru tähtsust.

[Faint, illegible handwritten text, likely bleed-through from the reverse side of the page.]

6. peatükk.

Sojakavalused ja tsiviilrahvastirau kohtlemine.

Üldpõhimõtte väljendajaks sojakavaluste suhtes on Haagide rahukonventsiooni vastuvõetud Maasija määrustiku art. 24, mis ütleb:

„Sojakavalused ja tsiviilrahvastirau abinõud, et teateid muutseda vaenlase ja maa kohta, on lubatud.“ Ka salakuulamine on seega lubatud.

Kuid keelatud on „tarnitada mürgi või mürgitatud sojavarustust“ (art. 23a). Kunz arvab, et sellist ei järgne veel gaaside tarnitamise reeld sojas, kuna gaaside tarnimine on avalik. Samuti on keelatud „isemate äraandmine või haaramine, kesvarnuse viigi või sojavarde hulka kuuluvad“ (art. 23 b). Nii ei tohi

J. Kunz, lkr. 81.